

Hilde Lidén

Endringer i barns uteliv

En litteraturstudie og en undersøkelse fra Oslo¹

Kampanjen *Barn i bevegelse*² er ett av flere uttrykk for en økende bekymring over at barn oppholder seg mindre ute nå enn tidligere (se også Mjaavatn 1999). Mange barn foretrekker å leke inne, og foreldrene frakter sine barn til skole og fritidsaktiviteter. Dette nye bildet av barns hverdag bryter med tradisjonelle forestillinger om "den gode barndom" som hos oss er nært knyttet til det å være ute, leke på egen hånd og streife fritt omkring i skog og nabolag. Endringen i barns uteliv er ikke et byfenomen alene, det er derfor ikke nødvendigvis kjennetegn ved de fysiske omgivelsene som virker inn på at barn leker sjeldnere ute. Forklaringene må knyttes til barns mer mangfoldige og sammensatte tilværelse generelt.

Nyere undersøkelser internasjonalt bekrefter inntrykket av at barn oppholder seg mindre ute på egen hånd nå enn tidligere, samtidig som de også utfyller og nyanserer dagens forestillinger. Jeg vil i denne artikkelen innledningsvis diskutere noen innlegg som ble presentert på en internasjonal konferanse i Amsterdam i 1995³. Til sammen representerer disse innleggene noen av de viktigste studiene som er gjort på feltet de senere årene, og dermed også sentrale perspektiver og

---

¹ Artikkelen er skrevet i forbindelse med en litteraturstudie knyttet til NTNU-prosjektet "Frihet, restriksjoner og livskvalitet for barn og unge".

² Kampanjen *Barn i bevegelse* ble igangsatt i 1996 som et tverrdepartementalt tiltak. De som står bak tiltaket kalt "Handlingsplan for forebygging av belastningslidelser" er Sosial- og helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kirke, undervisnings- og forskningsdepartementet, Kulturdepartementet og Miljøverndepartementet.

³ Konferansen *Building identities. Gender perspectives on children and urban space*, ble arrangert av Institutt for sosial geografi, Universitetet i Amsterdam og samlet 200 deltakere fra hele verden.

tolkningsmuligheter (Camstra 1997). I tillegg trekker jeg inn noen nyere nordiske undersøkelser for å komplettere bildet ut fra en nordisk kontekst. De aktuelle studiene omfatter alle barn i aldersspennet 6-12 år. De fleste internasjonale studiene på feltet legger til grunn et miljøpsykologisk perspektiv, der begrensninger i barns selvstendighet og utforskning av omgivelsene blir knyttet til barns utviklingsprosess, identitetsutforming og livskvalitet. Kvantitativ metode blir benyttet av de fleste, og mange av undersøkelsene bruker ikke bare foreldrene, men også barn som informanter. Noen studier omfatter i tillegg intervjuer av et utvalg informanter.

I siste del av artikkelen vil jeg presentere perspektiver fra min egen studie av barns uteliv i Oslo. Denne studien representerer en bredere tilnæringsmåte til feltet enn de øvrige undersøkelsene, der hensikten er å fange opp sosiale og kulturelle prosesser i barns og voksnes hverdagsliv som kan gi en ytterligere innsikt i utelivets plass og betydning i barns tilværelse i dag.

Barns frihet til å bevege seg ute på egen hånd

Nyere studier viser at det at barn er mindre ute på egen hånd i dag enn tidligere er en generell tendens i hele Nord-Europa. En undersøkelse fra England⁴ viser en kraftig reduksjon fra 1971 til 1990 i forhold til barn som går til skolen og fritidsaktiviteter uten i følge med voksne⁵ (Hillman 1997). I 1990 var det bare en tredjedel av barna som fikk lov til å ferdes på egen hånd, mens det 20 år tidligere var åtte av ti barn som gikk til skolen alene, og seks av ti barn som var ute og lekte uten voksne til stede. Gjennomsnittsalderen for når barn blir gitt selvstendighet til å bevege seg ute på egen hånd har også gått opp. Det var for eksempel færre 10-åringer som fikk lov til gå til skolen eller fritidsaktiviteter alene i 1990 enn det var 7-åringer som fikk lov til dette i 1971. At det har blitt større restriksjoner på barns bevegelse over tid kommer også fram i en undersøkelse som er gjort i Nederland, der de har undersøkt forskjellene mellom foreldregenerasjonens frihet til å bevege seg ute i lokalsamfunnet i forhold til hva de samme foreldrene tillater sine egne barn å gjøre (Van der Spek og Noyon 1997).

En tysk undersøkelse fra 1990⁶ viser at tyske barn hadde langt mindre begrensninger i mobilitet enn det de engelske barna hadde (Hillman 1997). Omtrent alle

---

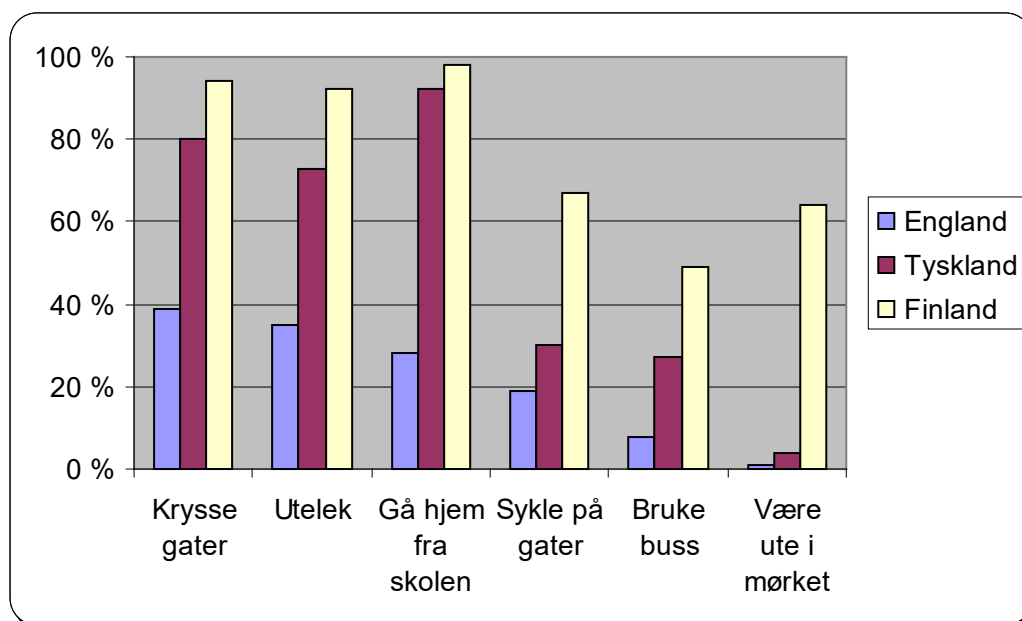
⁴ Datamaterialet er hentet fra fem ulike geografiske områder: et sentralt bystrøk i en storby, en drabantby, en forstadskommune, en småby og en landsby. Det ble brukt spørreskjema, med 7 til 11 år gamle barn og deres foreldre som informanter.

⁵ Hillman skiller ikke mellom ulike steder og gjøremål i forbindelse med fritiden, men operer med felles kategori *go to leisure*.

⁶ Den komparative tyske undersøkelsen har et tilnæringsvis likt utvalg, og benytter de samme spørsmålene og kategorier som den engelske. Begge er presentert i Hillman 1997.

fikk gå til og fra skolen på egen hånd, og dette fra en tidligere alder sammenlignet med de engelske barna. For eksempel gikk åtte av ti sjuåringer i den tyske undersøkelsen til skolen på egen hånd, mens bare en av ti sjuåringer i den engelske. De tyske barna hadde færre restriksjoner i forhold til å krysse gater, sykle og å kjøre buss alene enn de engelske barna hadde (se tabell 1).

Tabell 1. Barns frihet til å bevege seg ute, en sammenligning mellom finske, engelske og tyske barn

En tilsvarende finsk undersøkelse⁷ viser at barna her har større frihet til å bevege seg i sitt uteområde enn både barna i den engelske og den tyske studien (Kyttä 1997). De finske barna opplevde små restriksjoner i forhold til å gå til skolen, og lek og aktiviteter ute i fritida. Især på ett område skiller de finske barna seg ut. I den finske undersøkelsen svarer vel 60 % at de fikk lov til å være ute etter at det var mørkt, mens i Tyskland og England var det under 4 % av barna som var ute på egen hånd etter mørkets frembrudd.

Mange har vært opptatt av kjønnsforskjeller i forhold til hvilke restriksjoner foreldrene setter på barns bevegelser ute (Björklid 1985, Hart 1979, Katz 1993, 1995, Matthews 1987). Hillmans undersøkelse viser at engelske jenter opplevde flere begrensninger på sitt uteliv enn det engelske gutter gjorde, mens det var

⁷ Kyttäs undersøkelse omfatter 8 år gamle barn fra 3 ulike typer lokalsamfunn: en indre bydel i Helsinki, en småby og et ruralt distrikt. Undersøkelsen omfatter både barnas dagboksnotiser over egen bevegelser ute for en 14 dagers periode, og Hillmans spørreskjema omgjort til finske forhold og utdelt både til barn i de relevante skoleklassene og foreldrene deres.

liten forskjell mellom tyske jenter og gutter i hva de fikk lov til. Også undersøkelser fra nordiske land viser en kjønnsforskjell i forhold til barns bevegelsesradius, og foreldres holdninger til dette. I den finske studien hadde flere gutter enn jenter lov til å sykle ute, krysse gater og å være ute etter at det var mørkt. Kjønnsforskjeller kommer også fram i en undersøkelse fra Stockholmsdistriktet: flere gutter enn jenter på samme alder fikk gå til kamerater og krysse gater på egen hånd. Størst sprik var det mellom gutter og jenter i forhold til å være ute etter mørkets frambrudd (Heurlin-Norinder 1998).

Intervjuer som går mer i detalj nyanserer det kjønnede bildet noe. I Bodil Rasmussons studie fra Lund i Sør-Sverige der hun har observert gutters og jenters lekesteder og intervjuet barna om deres bevegelsesmønster, fant hun ikke vesentlige forskjell mellom kjønnene. Men det kommer fram viktige forskjeller gutter imellom i forhold til hvor langt de beveger seg og hva de oppsøker av steder og aktiviteter, og tilsvarende mellom jenter. Hun mener barnas personlighet og erfaringer er viktigere premisser for deres bevegelsesradius enn kjønnsaspektet (Rasmusson 1998). En nyere studie av engelske foreldres vurderinger av barns trygghet ute, hvor forskeren har vært særlig opptatt av hvordan kjønn virker inn på holdninger til barns uteliv, finner heller ikke et entydig kjønn bilde (Valentine 1997). Undersøkelsen får fram forskjeller i mødres og fedres vurderinger av barnas bevegelsesradius, også i forhold til om barna er gutter eller jenter⁸. Valentine fant, til forskjell fra Hillmans undersøkelse, at foreldrene i stor grad vurderte situasjonen likt for gutter og jenter i forhold til hva som er farlig. Mange mødre mente imidlertid at døtrene deres var flinkere til å passe seg, og mestret derfor uforutsette situasjoner ute bedre enn det de oppfattet guttene gjorde. Mange foreldre mente også at gutter var vel så utsatt for vold og overgrep som jenter, og var dermed restriktive overfor sine sønner av denne grunnen. Likevel var det i praksis forskjeller mellom hvor mye gutter og jenter var ute. Forskjellene, mener Valentine, kan ha å gjøre med at guttene var flinkere til å forhandle om lov til å gjøre ting på egen hånd, mens jentene i større grad godtok de restriksjonene som foreldrene satte.

Det er nærliggende å tro at barns uteliv er påvirket av særtrekk ved nærmiljøet som trafikk tetthet, trafikksikringer, boligmassens utforming, lekeplasser og tilgang til parker, grøntområder og uberørt natur. Den engelske og tyske undersøkelsen diskuterer ikke slike variabler, mens den finske undersøkelsen ønsker nettopp å kartlegge hva slags effekt urbanisering kan ha på barns bevegelsesmønster. Kyttäs undersøkelse omfatter tre områder: Indre bykjerne i Helsinki, en småby og et landlig område. Foreldrene i den finske undersøkelsen vurderer at det er trygt for barn å gå til skole og være ute og leke uansett om det er i indre

---

⁸ Studien er todelt: et spørreskjema der 400 foreldre har svart, og dybdeintervjuer med 70 foreldre med barn i alderen 8 til 11 år. Utvalget omfatter familier bosatt i storbyer, mindre byer og rurale strøk i Storbritannia.

bykjerne i Helsinki eller på landsbygda. Likevel finner Kyttä noen forskjeller mellom områdene. Barna på landsbygda var oftere sammen med voksne ute enn barna i storbyen. Dessuten begynte guttene i storbyen å være ute på egen hånd tidligere enn jentene, mens det var omvendt på landsbygda og i småbyen.

Den tidligere nevnte undersøkelsen fra Nederland diskuterer også forskjeller mellom urbane og rurale områder (Van der Spek og Noyon 1997). Undersøkelsen omfatter fire strøk: Et strøk i sentrum av Amsterdam, et trafikksikret området i den mellomstore byen Haarlem, en småby og et landlig område med flere landsbyer. Sammenlignet med de finske barna var barna i Nederland mindre ute, også de som bodde i landlige omgivelser. Forskjellen var særlig stor mellom barna i sentrumsstrøkene i Amsterdam og Helsinki. Knappt tre av ti barn i Amsterdam-utvalget gikk alene til skolen eller lekte ute uten oppsyn. Men også i de tre andre strøkene i den nederlandske undersøkelsen var barn lite ute på egen hånd: Bare om lag halvparten av barna i de tre øvrige områdene gikk til skolen eller lekte ute på egen hånd. Verdt å merke seg er det at det er barna i det trafikksikre området i Haarlem som hadde minst restriksjoner på uteliv, og som beveget seg mest ute alene.

Mia Heurlin-Norinder har undersøkt fire ulike områder i og nær Stockholm: et sentrumsnært bystrøk, en ny drabantby, et område med rekkehus og et villastrøk, der alle områdene unntatt villaområdet er trafikksikrede områder. Hun finner at i alle de tre områdene som har gjennomført vesentlige trafikkbegrensede tiltak var barna betraktelig mer selvstendige i sin bevegelse enn i området uten tiltak. Villastrøket var lite tilrettelagt for å skjerme barn fra biltrafikk, og i dette området ble også halvparten av barna kjørt både til og fra skolen og til fritidsaktiviteter. Hun tolker dette som en forsterkende spiral, og finner som flere andre undersøkelser, at øket antall biler i husholdet virker inn på hvor mye barn blir kjørt, og at dette igjen endrer foreldres og barns holdninger til å ta seg fram på egen hånd (se også Hillman 1997, Bergström 1997).

Kjennetegn ved barnas sosiale nettverk viser seg også å være viktig for hvor mye barn er ute. Barna i indre by i Stockholm-undersøkelsen hadde flere venner i umiddelbar nærhet, de oppsøkte hverandre mer spontant og lekte sammen i større grupper. I villastrøket var det mer vanlig og nødvendig å organisere barnas samvær. Barnas vennsamvær var dermed mer prisgitt de voksnes tid og vurderinger. Dette samsvarer med det en amerikanske undersøkelse viser (Berg og Medrich 1980). Også denne undersøkelsen analyserer barns bevegelse i fire typer byområder. Barna i villaområdet var også her avhengig av foreldrene for å besøke venner. Liten barnetetthet gjorde at få venner bodde i gangavstand til hverandre, det fantes få gater med fortau, og både voksne og barn tok seg sjeldent fram uten bil. Foreldrene vurderte kjøring av barn til skolen og venner som en måte å lette barnas mobilitet på, mens barna ønsket i større grad å gå

selv. Både barn og foreldre var opptatt av trafikksikkerhet, og to tredjedel nevnte trafikk som et problem ved området. I indre bykjerne hadde barna et helt annet utgangspunkt for å ta seg fram på egen hånd. Mange hadde venner som bodde i umiddelbar nærhet, og barn i alle aldre var mye ute og lekte. På tross av sterkt trafikkerte gater, lite tilrettelagte og lite trygge lekesteder, og mye kriminalitet hadde barna større frihet til å bevege seg rundt i bygatene enn i de tre andre områdene undersøkelsen omfattet. Et særtrekk ved dette bystrøket i forhold til de andre områdene var at barna kjente mange voksne i bygatene som bodde eller jobbet der og som de kunne kontakte når de var ute.

Hvordan forklares begrensningene i barns uteliv?

I flere av studiene som er presentert er foreldrenes restriksjoner på barnas bevegelse først og fremst knyttet til dagens trafikksituasjon. Det er imidlertid et paradoks at det i dag er vesentlig mindre trafikkulykker enn tidligere på tross av en betraktelig økning i antall biler. Forklaringen kan være at det ikke nødvendigvis er sikrere for barn å være ute i dag, men færre trafikkulykker skyldes simpelthen at barn i større grad blir holdt inne, kjørt eller fulgt av voksne (jf. Hillman 1997). Flere av studiene over viser at trafikkbegrensende tiltak ser ut til å ha positiv innvirkning på hvor mye barn er ute på egen hånd (Heurlin-Norinder 1998, Van der Spek og Noyon 1997).

Forskjeller i restriksjoner på barns uteliv kan knyttes til at foreldre kan ha ulike oppfatninger av barn og barndom. I dette ligger at det kan være ulike sosiale og kulturelle forståelser for hva som ligger av forventninger til foreldrerollen, for eksempel hva slags plikter foreldre har overfor sine barn og dermed hva slags tjenester barna kan forvente av sine foreldre. Det vil også være forskjell i vurderingene av hva barn skal kunne greie på egen hånd. Vurderinger av hva som er farlig vil også være kulturspesifikke (Valentine 1997, se også Boyesen 1997, Lidén 1990). For eksempel er følelsen av utrygghet overfor andre personer i forhold til vold og overgrep som både barn og voksne opplever, en viktig årsak til at barn blir holdt inne eller fulgt. Denne opplevelsen av utrygghet er forklaringen på at mange jenter har større restriksjoner på å være ute enn gutter. Det er imidlertid ikke entydig at jenter er mer utsatte for overgrep enn gutter, noe også en del av foreldrene i Valentines undersøkelse poengterer. Forskjellsbehandling mellom gutter og jenter vil derfor begrunnes ut fra en folkelig mer enn reell forståelse av faren for overgrep. Et annet eksempel er den nederlandske undersøkelsen der Van der Spek og Noyon (1997) finner at foreldrenes restriksjoner av hvor barna kan gå ikke varierer så mye mellom de ulike typene lokalsamfunn, selv om områdene objektivt sett er forskjellige ut fra trafikksikkerhet og sosial trygghet. Lokale tradisjoner for organisering av hverdagsrutiner kan ha større

betydning for hva barn og voksne gjør enn objektive vurderinger av hva som er mulig og trafiksikkert.

Barns uteliv er et forskningsområde som i særlig grad kan synliggjøre underliggende verdier og tenkemåter i forhold til barn og barndom. Det er også et felt som gir innsikt i kulturspesifikke måter å møte nye utfordringer på i samfunnet generelt, ikke minst når det gjelder forholdet mellom individuelle og kollektive løsninger. For eksempel finner Hillman at selv om de tyske foreldrene ikke er mindre engstelige for barns sikkerhet når barna er ute på egen hånd, er de mindre restriktive enn de engelske. Hillman antyder at forskjellene i foreldrenes praksis kan ligge i at det i England er tradisjon for en mer individualistisk måte å løse utfordringer på. For foreldrene er løsningen på trafikkproblemet at hver familie tar hånd om sitt barn, mens det er mer tradisjon for et kollektivt ansvar for barn i tyske lokalsamfunn. Dette gjør at det er mer nærliggende for de tyske foreldrene enn det er for de engelske å forstå at innsatsen for å begrense trafikkulykker må være en felles samfunnsoppgave og problemet skal ikke løses av den enkelte familie (Hillman 1997).

Enkelte undersøkelser antyder at innelivets økende tiltrekningskraft, bl.a. gjennom media og ny teknologi, og barns mer omfattende deltagelse i organisert fritidsvirksomhet, kan være grunner til barnas begrensede uteliv. I foreldreintervjuene sier flere at de foretrekker barnas inneaktiviteter eller organisert virksomhet framfor å slippe barn ut på egen hånd (Van der Spek og Noyon 1997). Cindy Katz har i sine studier fra USA sett at et svar på den økende sosiale utryggheten og det offentliges nedprioritering av tiltak for barn, bl.a. ved å ikke utbygge og vedlikeholde lekeplasser, har ført til et voksende marked for private, kommersielt finansierte lekesteder for privilegerte barn (Katz 1995). En tilsvarende segregering barn imellom finner også Lia Karsten i Nederland (Karsten 1995). Hun ser at det i dag utkrystalliserer seg nye typer barndommer side om side, og disse skiller seg fra hverandre ut fra hvordan ulike barns hverdagsliv er organisert i tid og rom. Barns tilværelse er forskjellig med henhold til kompleksitet, mobilitet og bruk av det offentlige rom. Dette skjer ikke bare fordi barn velger å tilbringe fritiden på ulike måter; også den økende tendensen i en del land til å ha segregerte "fargede" og "hvite" skoler skaper adskilte sosiale nettverk med ulike orienteringer i det offentlige rom. Dette bildet blir underbygget av flere undersøkelser. Van der Spek og Noyon finner at mens en stor andel av majoritetsbefolkningens barn er mye inne eller deltar i organiserte fritidsaktiviteter, er barn av minoritetsgrupper i større grad aktive brukere av parker, lekeplasser og fortau. De blir på denne måten synlige i bybildet, noe som også bekreftes av andre studier av innvandrerbarn, både i Amsterdam, London og i Sveits (Hooghiemstra 1997, Wulff 1988, Emmenegger 1997). Fra før av vet vi at foreldrenes klassetilhørighet har betydning for fritidsvaner og vurderinger av barnas lek ute (Berg og Medrich 1980, Bjurman 1981, Gullestad 1989).

Barns begrensede uteliv, og de endringene som er dokumentert har skjedd i forhold til dette over tid, kan ikke knyttes til enkle forklaringer som trafikk og farlige uteområder alene. En del nordiske undersøkelser viser tvert imot at mange steder er ikke trafikksituasjonen så påtrengende og avgjørende for om barn er ute (Heurlin-Norinder 1997, 1998, Rasmusson 1998, Wilhelm 1999b). For å få mer kunnskap trenger vi innsikt i de sammensatte sosiale og kulturelle prosessene som er virksomme i barnas hverdag, i tillegg til den fysiske utformingen av området. Dette krever en tilnæringsmåte der kategorier og sammenhenger ikke er definert på forhånd, slik at nyansene i og forskjellene mellom ulike barns handlemåter og preferanser kommer fram. Dette kan gi oss ytterligere innsikt i barns lokale tilknytning og utetilværelse, og hvordan gutter og jenter i ulike aldre med forskjellig sosial og etnisk bakgrunn oppfatter sin egen situasjon og sine omgivelser. I presentasjonen av min egen studie vil jeg i denne sammenheng særlig legge vekt på noen sider ved de sosiale prosessene barna imellom som får betydning for hvor mye de er ute.

Barns hverdagsliv organisert i tid og rom - betydningen for barnas uteliv

En måte å nærme seg kompleksiteten på i barnas tilværelse i dag er å gripe noen av linjene og sammenhengene på tvers av de institusjonelle rammene barn har i sin hverdag. For 7 til 12 år gamle barn er dagen delt mellom skole, fritidsordninger, foreldretid, og spontane og organiserte fritidsaktiviteter. Både den organiserte tiden og familienes ulike livsformer og dagsrytmer setter rammer for barns relasjoner, og dette har betydning for barnas uteliv. Mange barns tilværelse er preget av en stram organisering i tid og rom, samtidig som forandringer og det uforutsigbare er noe barn må forholde seg til. Med utgangspunkt i to sosialt, kulturelt og etnisk sammensatte skolekretser i Oslo har jeg analysert hvordan gutter og jenter skaper meningsfulle sosiale og kulturelle kontekster for samhandling, og hva dette har å si for lek og farting ute, og for barnas tilknytning til nabolaget (Lidén 1997a)⁹.

Datainnsamlingen foregikk over en 15 måneders periode 1995-1996, og omfattet to skolekretser nær Oslo sentrum, en skole i indre øst, og en i Indre vest. Feltarbeidet besto i deltagende observasjon, videoopptak og intervjuer med barn på skolefritidsordningen og i to skoleklasser. Også observasjon av lek og fritidsaktiviteter om ettermiddagen og prat om bruk av nærmiljøet inngikk i datainnsamlingen. Elevene på fjerdeklassetrinnet, 80 barn i alt, deltok i en enkel spørre-

---

⁹ Arbeidet bygger på et doktorgradsarbeid med arbeidstitelen *Barns hverdagsliv i tid og rom* (se bl.a. Lidén 1997b).

skjemaundersøkelse med tekstoppgave der de skulle fortelle om relasjoner og aktiviteter etter skoletid dagen før. Noen foreldre, lærere og ansatte er også intervjuet (Lidén 1997b).

Studien omfatter to skolekretser, som hver igjen er delt inn i to områder: Skolekretsen i øst er delt inn i et øvre og nedre område, skolekretsen i vest består av et indre og ytre område. Skolekretsen i øst består av et tidligere typisk arbeiderklassestrøk der byfornyelsen har vært aktiv, men ut fra to forskjellige prinsipper som gir særtrekk til hvert av de to områdene. I den nedre del, har den kommunale byfornyelsen særlig siden femtitallet revet mange av leiegårdene, og bygd opp nye bygårder med moderne leiligheter og gårdsrom med plass til lek og sosiale aktiviteter. I strøket finnes flere grøntområder med spesielle plasser for ballspill og lek, samt et butikksenter. Det finnes noe industri og småbutikker. De fleste gatene har noe gjennomkjøring, mens det meste av trafikken er kanalisert til gjennomfartsåre. I den øvre delen av skolekretsen er mye av den opprinnelige leiegårds- og trehusbebyggelsen restaurert eller pusset opp. Strøket har beholdt et småbypreg, med en del nye tilpassede blokker og småhusbebyggelse. Området har ingen gjennomgangstrafikk. Det finnes noen få butikker, en stor park og en idrettsplass i tillegg til grønne bakhager. Skolen ligger i denne delen av skolekretsen. Øvre og nedre del av skolekretsen er skilt av en større, trafikkert gate.

Det meste av skolekretsen i vest omfatter et strøk som, både tidligere og nå, forbindes med den mer velstående del av befolkningen. Her finnes romslige leiligheter i forseggjorte leiegårder, og større murvillaer bygget for borgerskapet rundt århundreskiftet og i mellomkrigstiden. I tillegg til denne delen som jeg vil kalle den ytre del av skolekretsen, finnes det et indre området rundt skolen, som ligger nærmere bykjernen. Dette var opprinnelig et arbeiderklassestrøk, der store deler av området ble revet før og etter siste verdenskrig, og erstattet først og fremst med kontorer og butikklokaler. En del leiegårder ble stående, og disse er nå renovert og gjort om til eierleiligheter, noen med relativt lavere boligpriser enn i strøket lengre ut. Det er en del trafikkerte gater som skjærer igjennom skolekretsen på kryss og tvers, mens andre gater kan ha relativt lite trafikk. I de mer trafikkerte gatene finnes flere butikker og kafeer. Det er en del folk som ikke bor i strøket som oppsøker disse gatene, eller de passerer området på vei til sentrum.

Begge skolekretsene har en sammensatt befolkning, både sosialt, kulturelt og etnisk. Barnefamiliene utgjør en mindre del av den totale befolkningen i de aktuelle strøkene, især i Ytre vest kan det være langt mellom barna i småskolealder.

Organisering i tid og rom

Organiseringen av barnas hverdag i tid innebærer også en romlig organisering. Barn beveger seg fra sted til sted, og dette bestemmer hvem de er sammen med hvor og når. For mange småskolebarn er dagen delt mellom skole/skolefritidsordningen (SFO) og hjemmet. De jentene og guttene som for eksempel Trine som bor i Nedre øst kjenner best i klassen og leker med i friminutene, er også de som hun går sammen med på SFO. Dermed blir skolen og SFO preget av kontinuitet i forhold til venner. Hjemmetilværelsen er for Trine først og fremst knyttet til familieliv sammen med moren og lillebroren.

Nadja bor like ved Trine, og de går også i samme klasse. Nadjas dag er særlig formet av skiftene mellom skole, hjemmet og moskeen. Skolen og tiden i klasserommet er forskjellig fra resten av dagen på flere måter. Klassekameratene treffer hun bare her, hun bruker et annet språk enn hjemme, og spesielle oppgaver og kunnskaper er knyttet til skoledagen. Etter skoletid går hun hjem og spiser sammen med småsøskene og moren. Hun går så sammen med kusinen til moskeen, det er et stykke å gå, men de kjenner godt til veien. Om ettermiddagen er de sammen med søsken, av og til er de ute, men som oftest er de hjemme og hjelper til hos Nadja eller hos kusinen. Selv om de beveger seg fra et sted til et annet om ettermiddagen, innebærer ikke dette så store brudd. Dagene preges først og fremst av relasjoner som er knyttet til slekt og familieliv, og disse relasjonene er knyttet sammen på flere måter og fra virksomheter på flere steder i løpet av dagen eller uka. Ettermiddagene er ikke bestemt av faste tidspunkter, men av hvilke personer som er til stede, og virksomheter og hendelser de er involvert i.

Mellom de to skolekretsene er det en forskjell i hvor stor andel av barna som har kort eller lang dag tilknyttet skolen¹⁰. Ved skolen i vest er det langt flere av småskolebarna som går på SFO enn ved skolen i øst. Mens SFO blir det viktigste stedet for å være sammen med venner gjennom hele småskolen for de fleste ved skolen i vest, er klassemiljøet delt omtrent på midten i øst mellom de barna som har SFO som sitt felles møtested og de barna som har sitt sosiale nettverk knyttet til hjemmet og fritiden i nabolaget.

De sosiale nettverkene som formes i småskolen videreutvikles når de større barna skal greie seg alene etter skoletid. Flere av barna i vest har venner fra skolen som ikke bor i nærheten, og de må organisere besøkene hos hverandre. De inntar ledige hus sammen med bestevenner, og når de er sammen er de som oftest inne. Men det er ikke alltid dette passer, og mange av fjerdeklassingene forteller meg at de også ofte er hjemme alene. Dessuten deltar de på fritidsaktiviteter. Ved skolen i øst finnes det også flere parallelle sosiale nettverk i samme område,

---

¹⁰ På skolen i vest går ni av ti førsteklassinger, to av tre andreklassinger, og halvparten av tredjeklassingene på SFO. I øst går halvparten av førsteklassingene, vel en tredjedel av andreklassingene og bare en håndfull barn i tredje klasse på SFO.

men disse har likevel en mer lokal forankring enn i vest, og fjerdeklassingene er mer ute og leker.

I småskolen er mange fritidsaktiviteter organisert i forbindelse med SFO og foregår i denne tiden. Unntaket er lagidrett og korps som foregår senere om ettermiddagen. Barna i begge de to skolekretsene deltar i færre organiserte fritidsaktiviteter sammenlignet med barn i mange andre lokalsamfunn (Lidén 1998). Dette gjelder også etter at de har sluttet i SFO. Omlag halvparten av barna er ikke med på fritidsaktiviteter etter skolen, og de fleste som er aktive har bare en eller to fritidsaktiviteter i løpet av uka. Men noen barn har mange organiserte aktiviteter, og for en del av barna, spesielt i vest, ligger disse utenfor nærområdet, og aktivitetene er individuelt valgte og blir dermed noe de ikke deltar i sammen med andre venner fra skolen.

Lokalt forankret sosialt nettverk og nettverk på tvers av nabolag

Byrommet blir til lekesteder gjennom bruk, og stedene må inntas sammen med noen. Bruk blir dermed avhengig av hvem du er sammen med, og på hvilken måte. Barna kan deles inn i to: de som har et tett og lokalt forankret sosialt nettverk, og de som har vennene sine andre steder.

Sigurd (3. klasse¹¹) bor i Indre vest og har et lokalt forankret sosialt nettverk. Han har flere å være sammen med, både en bestevenn, gutter som går i klassen og et par kamerater som bor i samme hus og som han har kjent lenge. Alle bor i samme område, og er dermed lette å oppsøke. De han har mest kontakt med i klassen eller hjemme er dem han deler samme interesserer med, de spiller dataspill inne, de går på fotballtrening sammen, og de liker å være ute og spille fotball, gå på skøyter eller bare sykle omkring. Det er en liten park like ved blokken, og en asfaltert plass de kan sparke fotball på om sommeren og gå på skøyter på om vinteren. Av og til går de i skolegården for å sparke fotball eller leke slåball. Det at kameratene hans også liker å sparke fotball og spille dataspill gjør at de har mye å snakke om. De kjenner hverandre fra flere sammenhenger, fordi de både er naboer, klasse- eller skolekamerater, er sammen på fritidsordningen, går på samme fritidsaktiviteter og er interessert i samme type lek inne og ute. Alle er gutter.

Nadja (1. klasse) som bor i Nedre øst har også mange hun er sammen med, men dette er i liten grad knyttet til klassekamerater og skolen. De hun har som venner har hun også slektskapsbånd til, og de er del av familiens sosiale nettverk. Hun

---

¹¹ Klassetrinnet refererer til inndelingen før 1997, der førsteklassingene er 7 år gamle.

er sammen med jenter som både er eldre og yngre enn henne, og hun har også mye kontakt med brødrene og fetterne sine. De fleste bor i samme boligstrøk, og de bruker å være på uteplassene utenfor blokkene, eller dra sammen til parken eller til lekeplasser i nærheten. På skolen pleier hun å oppsøke søsteren, og er sammen med henne, kusinen og deres venninner i friminuttene. Selv har hun en venninne som går i samme klasse som henne, og som også har foreldre som kommer fra foreldrenes hjemland, og som hun kan snakke morsmålet sitt sammen med. De pleier å ta følge hjem fra skolen. Siden Nadja og hennes søsken og venner går rett hjem etter skolen, har deres sosiale miljøet utgangspunkt i familien og nærområdet, mens de er sjeldent sammen med andre klassekamerater.

Ingvild (4. klasse) som bor i Øvre øst har også flere venner rett i nærheten av der hun bor. De gikk på SFO sammen, men fra våren i tredje klasse har de ordnet seg hjemme alene etter skoletid. Ingvild forteller at hun liker å ha huset for seg selv når hun kommer hjem, og kan leke eller se på TV uten at foreldrene eller søsken forstyrrer. Det er greit å være alene hjemme, men mest OK er det å ha noen med seg hjem. Som oftest får hun ikke ha flere enn to-tre stykker inne hos seg samtidig. Da ser de på TV, selv om de egentlig ikke får lov, eller de spiller litt på data. Men de finner også på andre ting: kler seg ut, tegner eller spiller på instrumentene som finnes i huset. De pleier å ordne seg mat, noen ganger lager de vafler eller kake. Det går ikke alltid så bra, og da blir faren ganske sur. Avtalen er at de må rydde etter seg. Noen av guttene som går i klassen ringer ofte på og vil være sammen med dem inne. De får ikke lov å komme inn alle samtidig, og da pleier guttene å finne på masse tull utenfor vinduene. Ofte løper Ingvild og venninnene ut og finner på noe for å erte dem.

Noen av de Ingvild er mye sammen med i klassen bor på den andre siden av skolen, og siden hun er vant til å bevege seg i området, er avstanden ikke så avgjørende for om de har kontakt eller ikke. Det er alltid noen å ringe til eller stikke innom hvis de vil gjøre noe spesielt som å ake, gå på skøyter eller spille slåball. Selv om Ingvild er mest sammen med jenter, er det også en del gutter i klassen de leker med, især hvis de skal spille ball i skolegården, eller Boksen går i parken.

De lokalt forankrede nettverkene barna forteller om består som oftest av enten gutter eller jenter, selv om de også kan møtes for å spille ball sammen eller leke *Boksen går*. I et område kan det være flere og parallelle nettverk, noen av dem gjenspeiler foreldrenes omgangskrets. I de sosialt sammensatte nabolagene kan vennereelasjonene ungene imellom være både sosialt og etnisk enhetlige. I samme nabolag er det dermed flere grupper av barn i samme alder som driver med samme aktiviteter parallelt. Barna beveger seg individuelt og i grupper ut fra fritidsaktiviteter de er med i og bekjentskaper de har på helt ulike stier ut av om-

rådet. De får dermed både felles og forskjellige erfaringer ved det å vokse opp i samme bydel.

Selv om det er mange barn i et nabolag, er det ikke sikkert at disse barna er aktuelle å være sammen med, eller at en blir inkludert bare ved det å være nabo. Barns sosiale initiativ og deres sosiale status i jevnalderfellesskapene virker inn på hvordan de blir del av ulike nettverk. I området der Sigurd og kameratene hans bor er det for eksempel en gutt i første klasse, Lars, som går på samme skole og SFO som Sigurd, men han regnes ikke med i dette sosiale nettverket. Lars forteller meg at han har ingen å oppsøke om ettermiddagene. Han har forsøkt å få kontakt med en av kameratene til Sigurd som bor i huset rett over gata, men de har bare vært sammen en gang. Han er lite ute og leker, og beveger seg ikke alene verken til skøytebanen, parken eller skolegården om ettermiddagene. Selv om han kjenner andre som leker ute, kjenner han dem ikke godt nok til at han går ut på egen hånd. Lars som er en litt sjenert gutt som de andre ikke kjenner så godt fra SFO, blir ikke regnet som en aktuell kamerat av de større guttene.

I flere av områdene fører ikke naboskap nødvendigvis til samvær barn imellom. Dette gjør at relasjonene må utvikles på andre måter enn at de har tilknytning til samme geografisk område. Til forskjell fra det Tiller (1983) finner i rurale strøk der det å bo i samme nabolag i stor grad bestemmer hvem barna leker med, bygger de fleste sosiale nettverkene ved de to byskolene først og fremst på likhet i forhold til alder, kjønn og interesser, og bekjentskap utvikles ofte på andre arener enn ute i nabolaget.

Flere som har studert barns sosiale nettverk i vårt land har påpekt deres geografiske forankring (Gulbrandsen 1996, Tiller 1983). Et viktig trekk ved mitt materiale er at felles geografisk tilknytning ikke nødvendigvis skaper grunnlag for tette sosiale relasjoner barna imellom. Spesielt blant barna som bor i bydelen i vest er det mange som har sine bestevenner utenfor det området de bor. Dette gjør at de i liten grad blir del av et lokalt vennefellesskap. Trine (3. klasse) for eksempel, bor i noen hus bortenfor Sigurd og går i samme klasse som ham og hans kamerater. Men hun er aldri ute sammen med dem eller andre i nabolaget. Hun forteller at hun har en klassevenninne som bor like i nærheten, men de er ikke så mye sammen. Klassevenninnen har nylig flyttet inn, og de pleier ikke være sammen på SFO. Selv om hun har bodd i området i mange år er uteområdet svært fremmed for Trine. Guttene i klassen er ikke aktuelle å være sammen med, og heller ikke jenter som går på andre klassetrinn oppsøker hun. Bestevenninnene bor i andre områder av skolekretsen, og hun foretrekker å være inne alene når hun kommer hjem om ettermiddagene. Når tilsynsordningene blir viktige steder for å utvikle vennskap, blir det ikke så viktig hvor kameratene bor. Vennskap formes gjennom å bli foretrukket, gjennom å være lik på en eller annen måte. Især ved skolen i vest er det mange vennskap som knyttes på tvers av

deres geografiske tilhørighet, spesielt blant jentene. For mange av barna blir dagen delt mellom å være sammen med venner på skolen og SFO og en tilværelse om ettermiddagen der de er mye inne, enten alene eller sammen med søsken. Noen organiserer også besøk hos venner, der de er inne hos hverandre, eller de er med på organiserte fritidsaktiviteter. Forankringen til lokalmiljøet blir dermed begrenset. Trine og mange av hennes skolevenninner er sosialt orientert mot venner og aktiviteter utenfor lokalmiljøet, slik også foreldrene deres er.

Mange av barna, især i Ytre vest, forteller at de har få venner i nærheten av der de bor, og er derfor lite ute. Mangler de noen å gå ut sammen med kan dørstokken eller bakhagen utgjøre grensen for hvor de beveger seg. Mari som går i tredje klasse forteller:

Hilde: ”Hvis det er noe som er dumt ved der du bor - hva ville du sagt da?”

Mari: ”Da ville jeg ha sagt at det liksom ikke er noen å være sammen med liksom.”

Hilde: ”Hvis det er noe som er bra med der hvor du bor, hva ville du sagt da?”

Mari: ”Det er det liksom at man på en måte - det er jeg ikke helt sikker på.”

Hilde: ”Føler du at du kjenner det stedet du bor veldig godt? Du er jo ikke så mye ute, men?”

Mari: ”Jeg prøver å være litt ute, men det er ikke så veldig morsomt fordi det ikke er noen å være sammen med ute.”

For Mari blir det langt å gå til venner fordi området omkring oppleves som ukjent, og bestevenninnen bor i et annet område nærmere skolen. For henne er det skolen og SFO som er det viktigste stedet å treffe og være sammen med venner.

Noen få forteller at de likevel er ute selv om de ikke har noen å være sammen med, og selv om de bare må holde seg i nærheten av huset. Ei jente i første klasse, Maria, forteller om hvordan hun omskaper gressplenen langs fortauet utenfor huset sitt til sitt hemmelige lekested:

Maria: ”Jeg har vært under jorda. Det har jeg vært mange ganger. En sånn tunnel, men da kjente jeg noe hardt, så gravde jeg opp og da var det en nøkkel.”

Hilde: ”Hvor var det hen da?”

Maria: ”Under jorda vel. Det var utenfor huset vårt i gaten vi bor. Så gravde jeg til siden og så gravde jeg rundt det harde. Og så gravde jeg et hull oppå bakken, ikke sant, og så heldigvis så gravde noen ned i fortauet

der så jeg kom meg opp. Og så så jeg hva det var, så så jeg at det var en kiste. Jeg så den før jeg gravde opp. Gjett hva det var inni der? Gull. Jeg pleier å leke der. Men alltid når jeg sier til mamma, jeg går og leker på lekeplassen. Så lurer jeg mamma så går jeg under jorda igjen, og så ser jeg på skatten og så tar jeg penger i lomma og så løper jeg til kiosken og kjøper meg godtepose, og så tar jeg cola og pølse.”

Når venns­kaps­re­la­sj­o­ner først og fremst blir knyttet til de offentlige arenaene skole og fritid får disse stedene en viktig plass i barnas dag, mens nærområdene i liten grad blir et sted man deler med andre barn, og opplevelsene der blir mer individuelle.

Mye av leken som foregår på SFO refererer seg til det barna leser, hører og ser gjennom media og ny teknologi. Den virtuelle verden blir deres felles referanseramme, og denne har ingen lokal forankring, tvert i mot, det å være oppdatert i forhold til denne betinger et aktivt inneliv (Lidén 1997a).

Det uforutsigbare, flytting og å bo to steder

Det kan kanskje synes som et paradoks at samtidig med at barns hverdagsliv er fast organisert i tid og rom, er tilværelsen deres preget av det uforutsigbare. Det er spesielt to faktorer som skaper uforutsigbarhet i barnas tilværelse: en del barn flytter, og flere barn bor to steder. Dette virker ikke bare inn på de barna som blir direkte berørt av forflytningene, men også for deres venner og naboer. Det er flere som opplever at de ikke har oversikt over når venner er til stede. Ting skjer uten deres kontroll, og dette kan virke inn på initiativ. Mari forteller:

”Jeg synes det er litt skummelt når det er mørkt og det regner og hagler og sånn. Da er det litt skummelt. Jeg prøver å finne på et eller annet. For det er ikke så mange folk i nærheten. For venninna mi er nesten aldri kommet hjem eller så har hun noen med seg hjem og har ikke tid, eller så er hun bortreist. Og så er det jeg som ikke vet noe når hun er der for foreldrene hennes er skilt og hun bor av og til hos moren og av og til hos faren. Det er moren som bor der og da vet jeg ikke når hun er der.”

Det er flere enn disse jentene som forteller at venner bor to steder, og da blir det vanskelig å holde regning med hvor de oppholder seg. At de bor to steder kan føre til at de knytter kontakter til andre barn og til begge strøkene de bytter mellom, men det kan også gjøre at de bare delvis får en lokal tilknytning, blant annet fordi andre kamerater i nabolaget ikke regner med at de er hjemme. De kan

også være borte jevnlig i helgene når andre har mer anledning til å være ute eller sammen.

At venner eller de selv flytter er også en måte som kan skape usikkerhet i tilværelsen. Det man tar for gitt kan plutselig endre seg. Nesten halvparten av barna som er intervjuet ved skolen i vest hadde selv flyttet de siste årene, og i tillegg fortalte de fleste om nære venner som hadde flyttet. Men at venner flytter betyr ikke nødvendigvis at de ikke har kontakt. Hvis relasjonen har vært viktig blir den opprettholdt. Flere forteller at de fortsatt ser venner som har flyttet. Men samværet må da organiseres. Anna (3. klasse) i Ytre vest har hatt en bestevenninne i samme hus som har nettopp flyttet:

”I helgene pleier vi å leie video, så pleier vi å dra på skøytebanen og kino og så pleier jeg å overnatte hos en som heter Synne. Hun har bodd i samme huset mitt og alt, og plutselig så skulle hun flytte. Hun besøker jeg, og pleier å overnatte fra fredag til lørdag. Vi pleier å dra på skøyter og kino og sånn.”

Lisa (2. klasse) som bor i samme område forteller om bestevenninnen som har byttet skole, men som hun fortsatt har kontakt med:

”Jeg har en venninne hos meg nesten hver lørdag og søndag. Det er en pike som heter Ida. Hun har gått på skolen min før, og hun har vært venninnen min i nesten tre år. Vi har alltid bodd langt fra hverandre, men vi er venner ennå, selv om hun har sluttet på den skolen jeg går i.”

Begge de to skolekretsene kjennetegnes av stor mobilitet. En del barnefamilier flytter ut av området, det er langt færre familier med skolebarn som bor i området enn familier med barn i barnehagealder. Lærere ved skolen i øst forteller at i løpet av en klasses skoleforløp på barnetrinnet regner de med at bare under halvparten av barna som begynte i første klasse fortsatt vil gå der i 6. klasse.

For mange av barna har endringer i familiesituasjonen ført til at foreldre har flyttet. En jente i 3. klasse forteller

”Jeg bor nå mest hos faren min, ellers så er jeg på besøk hos moren min der hun bor nå. Jeg liker meg mest hos mamma, det er mest venninner der. Moren min bodde like ved skolen før, og da hadde jeg en nabo som heter Petter som jeg var mye sammen med. Han ble nesten halvbroren min. Jeg ble jo litt lei når jeg skulle flytte fra Petter, for jeg bodde rett ved siden av ham, vi

bodde vegg i vegg, så da kunne jeg bare gå over og ringe på før jeg flytta da.”

Selv om hun ofte er på besøk hos Petter fortsatt, er det ikke som da de bodde i samme hus og nesten var som søsken. Også venninnen forteller at hun synes det er dumt at hun flyttet. De så mer til hverandre om ettermiddagene den gang enn nå. I dag pleier de å ringe til hverandre og snakke sammen på telefonen når de kommer hjem fra skolen, fordi det blir for langt å gå til hverandre. Ingen av dem har noen andre venninner i nærheten som de er sammen med nå. Opplevelsen av at det er få barn å leke med forsterkes av at det er mange som bor i samme blokk eller nabolag som kan gå på forskjellige skoler. Dette fordi en del velger å beholde skole tross flytting innad i samme bydel, noen foreldre velger å sende barna til privatskoler, dessuten er det i ytterkantene ikke så skarp grense mellom skolekretsene.

Det er spesielt ved skolen i vest at jentene vedlikeholder vennskap utenfor nabolaget og må organisere samvær med venninner, slik blant annet Trine og Mari forteller om. Når de er sammen med venner er de mye inne, det er ikke felles nabolag og utelek som binder vennskapene sammen. Jentene forteller at de kan ta seg fram i bestemte gater over store avstander, de er vant med å bruke buss og trikk om de ikke blir hentet. Mange bygater er de godt kjent i, og de liker å ta seg fram og oppdage ting på veien. Men ofte blir dette individuelle stier og erfaringer. Deres lek og bevegelsesmønster i nabolaget er imidlertid begrenset. Avstanden til venner i klassen behøver ikke være så lang objektivt sett, men barrieren for å bevege seg til de mer ukjente stedene kan være stor fordi mange områder fortsatt er fremmed. Det å være ute knyttes til å forflytte seg fra ett sted til et annet. Flere av guttene slik Sigurd forteller om, er ute og sparker fotball eller sykler omkring og møtes ute på denne måten. Men også de går mest ut hvis de har noen de vil oppsøke eller har bestemt seg på forhånd for å gjøre noe spesielt.

Barna i Øvre øst har flere steder å oppsøke: både skolegården, idrettsplassen og parken som har en skøytebane om vinteren og badedam om sommeren. Dette er steder som er lett å nå og som blir brukt av mange. I en del nyere boligfelt bor det mange barnefamilier, og for noen blir det ikke langt til venner, og de deler samme uterom. Venner oppsøker hverandre mer spontant, de er mer sammen ute, og de farter rundt for å se om andre er ute. Selv om mange liker best å være inne når de er sammen, slik Ingvild forteller om, så er de også en del ute, og da beveger de seg over et stort område. Måten de beskriver stedene i nabolaget på viser at de er godt kjent i strøket. Foreldrene vurderer området som relativt trygt. Mange foreldre er knyttet til området, de har venner selv i nabolaget, og deltar i aktiviteter lokalt. De voksnes sosiale nettverk skaper også bånd barna imellom. Selv om det også her er barn som flytter eller forflytter seg jevnlig, er det likevel flere å oppsøke innenfor et overkommelig område.

Barna i Nedre øst utgjør ikke på samme måte overlappende nettverk som gir liv og innhold til hverandres lek. Nettverkene er mer sosialt lukket. En del av barna har sine venner i øvre del av skolekretsen, og de er lite kjent i eget nærområde. Mange av foreldrene til disse barna har liten sosial tilknytning, og føler området som utrygt for barna. Andre barn og foreldre har et tett sosialt nettverk i strøket, men kjenner ikke så mange ut over dette nettverket. Især jentene holder seg i nærheten av blokken de bor, mens guttene oppsøker ballplasser og lekesteder lengre unna. De tilhører en avgrenset og ofte alderssammensatt gruppe, slik beskrivelsen av Nadjas dag over viser.

Trafikkerte veier er med på å dele skolekretsene inn i ulike områder, og blir for mange en barriere som de ikke krysser om ettermiddagen. Men innad i områdene er det begrenset trafikk, og det er i liten grad trafikken som begrenser barnas uteliv her. Noen få barn bor i de trafikkerte gatene og dette virker inn på hvor mye de er ute og leker, de må dra til et bestemt sted hvis de skal være ute. Mange nevner at det de liker særlig godt ved stedet de bor er at de bor i en stille gate. Når de går til skolen, til venner eller til fritidsaktiviteter, følger de faste ruter på ofte folksomme gater som har fortau, der stedene de krysser de trafikkerte gatene er avtalt med foreldrene og innøvd. De som bor i områdene lengst fra skolen blir vant med å mestre trafikk tidlig. En del av de yngste barna ved skolen i vest blir imidlertid hentet av foreldrene på vei fra jobb.

Foreldre som bor i samme område kan ha ulik vurdering av hvor trygt eller usikkert området er. Dette er særlig tydelig i Nedre øst. Noen barn forteller at de bare av og til får gå utenfor porten hjemme, mens barn i nabolaget fra samme klasse tar seg fram over lange avstander, og også har ansvar for småsøsken ute. En del av minoritetsbarna blir tidlig vant til å være ute, og foreldrene opplever området som fredelig i kontrast til erfaringer de har fra sitt andre hjemland. I dette strøket er det ofte barn ute på gatene og på lekeplassene, de leker sammen i aldersblandede grupper, og utelivet er en viktig del av hverdagen deres.

Sammensatt hverdag - mangetydig uteliv

Det er ikke trafikk og foreldres restriksjoner som er avgjørende for hvor mye barn er ute. Oslos indre bydeler har mange områder med lite trafikk og det finnes mange lekesteder. Kanskje noe paradoksalt finner jeg at det strøket med mest grønt rundt husene er der hvor barna er minst ute, mens de er mest ute der de har flest felles møtesteder i nabolaget. Mer enn trafikk og de fysiske omgivelsene barna har rundt seg, finner jeg at barnas uteliv er betinget av deres sosiale liv organisert i tid og rom. For mange er skolen og SFO det viktigste stedet for å være sammen med venner, og der blir relasjoner utviklet uavhengig av lokal til-

knytning. Når småskolebarna kommer hjem etter en lang dag på skole og tilsynsordning, på besøk inne hos venner eller på fritidsaktiviteter, blir ettermiddagen en tid de er sammen med familien hjemme, og dermed en innetilværelse. For de større barna som ikke går på tilsynsordninger inntar de ledige hus¹², enten avtalt på forhånd som mange i vest gjør, eller mer spontant som i Øvre øst. De foretrekker ofte å være sammen med venner inne med alle husets fasiliteter til deres disposisjon i stedet for å være ute. Dette er imidlertid vær- og årstidsbestemt, og aktiviteter knyttet til visse årstider lokker dem ut. Forskjellen mellom Øvre øst og de andre områdene er at dette ikke bare blir sporadiske turer ut, men at det lokalt er skapt tradisjoner og steder for å gjøre ting sammen til visse tider, og dette går i arv mellom generasjoner av barn. Slåball i skolegården, mørkegjemsel i parken, aking i bakkene ned til idrettsplassen og fotball-sparking er noe som de yngste barna etter hvert blir med på. Det er ofte 8 til 12-åringene som er de mest aktive i å organisere slike aktiviteter. De er aktivt med i en periode for så etter hvert å orientere seg mot andre fritidsaktiviteter, mens det da er en ny generasjon som tar over. Disse fellesaktivitetene er for mange en viktig del av forståelsen de har av å bo i dette området.

Det å være ute innebærer forskjellige ting, og det ser ut som om mange av barna i undersøkelsen er mest ute for å holde på med bestemte aktiviteter. Hanne Wilhjelm skiller mellom ulike måter barn er ute på: fra det spontant utforskende som har mål og mening i seg selv, til den målrettede forflytningen fra ett sted til et annet (Wilhjelm 1999a). Beskrivelsene barna i mitt materiale har gitt av sitt uteliv kan tyde på at barn ikke streifer så mye omkring på måfå, på jakt etter tilfeldige opplevelser, men er mer målrettet i sin bruk av tiden ute. Men dette kan også ha med å gjøre at den utforskende dimensjonen er noe barn i mindre grad setter ord på, når de, som Wilhjelm refererer, svarer: Har vært ingen steder og gjort ingen ting.

Umiddelbart kan det se ut som om barrieren for å gå ut er noe større for jenter enn for gutter. Flere jenter forteller at de har bestevenninner som bor et annet sted enn i nabolaget, og at de derfor ikke er så mye ute, mens flere gutter forteller at de går ut for å stå på skøyter eller sparke fotball selv uten å ha avtalt med andre på forhånd. Men der hvor både jenter og gutter har venner i nærheten, er det ikke så stor forskjell om de er ute eller inne. Spesielle aktiviteter trekker dem ut, og etter hvert er det nettopp det å møtes på tvers av kjønn noe som lokker.

Barnas beskrivelser av hvor de beveger seg i og utenfor nabolaget, og forholdet de har til trafikk gir heller ikke noe grunnlag for å konkludere med forskjeller mellom kjønnene. Det er, som også Rasmusson finner, individuelle forskjeller,

---

¹² Anne Solberg har på bakgrunn av undersøkelser av skolebarns tid og arbeidsinnsats utviklet begrepet ledige hus som en bedre betegnelse for barns opplevelse enn det at de går hjem til tomme hus (Solberg 1994).

slik at variasjonen gutter imellom og jenter imellom er stor (Rasmusson 1998). Den eneste forskjellen materialet antyder, er at mens de fleste jentene går, er det flere gutter som forteller at de sykler, og at de får lov til å sykle over et vidt område.

Foreldrenes holdninger til nærområdet har betydning, men ikke nødvendigvis ut fra hvordan de vurderer det i forhold til trafikksikkerhet, slik mange av de undersøkelsene jeg refererte til innledningsvis er opptatt av (Hillman 1997, Kyttä 1997, Heurlin-Norinder 1997, 1998). Det ser ut til at foreldrenes forankring til nabolaget er viktig for barnas tilknytning. Kontrasten er spesielt tydelig mellom Øvre øst, der både barn og foreldre har et lokalt sosialt nettverk, og Ytre vest der mange av foreldrenes og barnas sosiale tilknytning er spredt over hele byen. Også mange minoritetsforeldre har en lokal tilhørighet gjennom sitt lokalt forankrede sosiale nettverk. Denne opplevelsen av en lokal tilknytning kan være en av flere grunner til at minoritetsbarn er de nye brukerne av uteområdene i dette området, mens mange av de andre barna som bor her oppholder seg mest inne, er med på organiserte fritidsaktiviteter eller oppsøker venner som bor nærmere skolen. Tilsvarende forskjeller mellom prioriteringer av tid og bruk av nabolag mellom majoritetsbarn og minoritetsbarn kommer fram i tilsvarende undersøkelser fra andre europeiske storbyer (Hooghiemstra 1997, Karsten 1995, Van der Spek og Noyon 1997).

Studien gjort i de to skolekretsene viser at det ikke nødvendigvis er biltrafikk og foreldres opplevelse av utrygghet som er de viktigste årsakene til at barn ikke leker så mye ute, slik Hillman (1997) og flere andre internasjonale studier tar som sine utgangspunkt for i undersøkelsene sine. Årsakene er mer sammensatte. Hvis vi skal forstå endringer i barns bruk av uteområder, må også de sosiale prosessene barn imellom, og mellom voksne og barn, bli tatt med i analysene. Barns hverdag struktureres i tid og rom, og dette gjør at tiden de har for spontan lek i nabolaget ikke nødvendigvis er sammenfallende.

Også andre faktorer er med på å forsterke en oppsplitting av barn i ulike sosiale nettverk lokalt. Barns vennenettverk er ofte organisert med utgangspunkt i skole og tilsynsordninger. Barn knytter seg til venner de ”passer sammen med” og som deler samme interesser, uavhengig av hvor de bor. Især i den ene skolekretsen er de sosiale nettverkene spredt over et stort geografisk område. Omskiftelighet som flytting og barns tilknytning til både farens og morens adskilte hushold virker inn på vennesamvær, og i hvilken grad dette må organiseres. Tilgangen på ledige hus etter skoletid, når foreldrene fortsatt er på jobb, har også gjort hjemmene til attraktive samlingssteder for barn og unge. Dessuten viser det seg at foreldrenes sosiale tilknytning til nabolag og kjennskap til steder har betydning for barnas sosiale og emosjonelle tilhørighet.

En viktig forskjell mellom de to nabolagene er også tilgjengelighet og tilrettelegging. I det strøket der det er lett for barn å bevege seg til venner, der det fysisk er lagt til rette for forskjellige uteaktiviteter, og der det også finnes tradisjoner for felles lek, er barna mest ute.

Litteratur

- Berg, Mary og Medrich, Elliott A. 1980. Children in four neighbourhoods. The physical environment and its effects on play and play patterns. I *Environment and Behavior* 12(3).
- Bergström, E. 1997. *An International Study on Children's Walking and Bicycling*. Umeå University, Department of Epidemicology and Public Health.
- Bjurman, Eva Lis. 1981. *Barn och barn: om barns olika vardag*. Lund: Liber.
- Björklid, Pia. 1985. *Barn och trafikundervisning i hem, förskola og skola. En kunnskapsöversikt av forsknings- och utvecklingsarbeidet i Norden*. Trafiksäkerhetsverket och Högskolan för lärarutbildning. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Boyesen, Marit. 1997. Den truende tryggheten: barneulykker, foreldres forebygging og risikoopplevelse. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Camstra, Ronald, red. 1997. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Emmenegger, Michael. 1997. Every day life of newly immigrated girls. Situations - places - actions. Extracts from a social geographic study in Basel, Switzerland. I Camstra, R., red. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 1996. *Kulturens barn: en utviklingspsykologisk studie av åtteåringers sosiale landskap*. Oslo: Psykologisk institutt, UiO.
- Gullestad, Marianne. 1989. *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hart, Roger. 1979. *Children's Experience of Place*. New York: Irvington Publishers.
- Heurlin-Norinder, Mia. 1997. *Hur kom du til skolan i dag? En enätstudie kring barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden*. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Heurlin-Norinder, Mia. 1998. Barns rörelsefrihet och föräldrars bedömning av närmiljön. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm.
- Hillman, Mayer. 1997. Children, transport and the quality of urban life. I Camstra, R., red. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Hooghiemstra, Erna. 1997. Cultural limits? The connection between culture and space in the world of young Tyrkish and Moroccan girls in the Netherlands. I Camstra, R., red. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Karsten, Lia. 1995. Growing up in changing cities: on processes of differentiation and segregation in children's daily life. I *Building Identities: Gender Perspectives on Children and Urban Space*. Concluding report. Amsterdam: Instituut voor sociale geografie. Universiteit van Amsterdam.

- Katz, Cindy. 1993. Growing girls/closing circles. Limits on spaces of knowing in rural Sudan and US cities. I Katz, C og Monk, J., red. *Full Circles. Geographies of Woman Over the Life Course*. New York: Routledge.
- Katz, Cindy. 1995. Ravaged cities, plundered childhoods. I *Building Identities: Gender Perspectives on Children and Urban Space*. Concluding report. Amsterdam: Instituut voor sociale geografie. Universiteit van Amsterdam.
- Kyttä, Marketta. 1997. Children's independent mobility in urban, small town and rural environments. I Camstra, R., red. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Lidén, Hilde. 1990. *Vokse opp som sigøyner i Norge. Sosialisering i en etnisk minoritetsgruppe*. Magistergradsoppgave ved Institutt og museum for antropologi, Universitetet i Oslo.
- Lidén, Hilde. 1997a. Growing up in urban Norway: Peer culture among 6-12 year old boys and girls in two neighbourhoods. I Camstra, R., red. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Lidén, Hilde. 1997b. Å fange inn det komplekse i barns hverdagsliv. I Bringager, F. og Lidén, H. *Barndom i tid, rom og bilder*. Arbeidsrapport nr. 28. Trondheim: NOSEB.
- Lidén, Hilde. 1998. Den organiserte barndommen. I Skaalvik, E. og Kvello, Ø., red. *Barn og miljø. Om barns oppvekstvilkår i det senmoderne samfunnet*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Matthews, Hugh. 1987. Gender, home range and environmental cognition. *Transactions of the Institute of British Geography*: 43-56.
- Mjaavatt, Per Egil. 1999. *Splitthopp, epleslang og fotball. En rapport om barns egenorganisering og fysiske aktivitet*. Oslo: Norges Idrettsforbund og Den Olympiske komite.
- Rasmusson, Bodil. 1998. *Stadsbarndom. Om barns vardag i en moderne förort*. Lund: Meddelanden från socialhögskolan.
- Solberg, Anne. 1994. *Negotiating Childhood*. Oslo: NIBR.
- Tiller, Per Olav. 1983. *Å vokse opp i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Valentine, Gill. 1997. Gender, children and cultures of parenting. I Camstra, R., red. *Growing up in a Changing Urban Landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Van der Spek, Mieke og Noyon, Rogier. 1997. Children's freedom of movement in the streets. I Camstra, R., red. *Growing up in a changing urban landscape*. Assen: Van Gorcum.
- Wilhjelm, Hanne. 1999a. *Hvor har du vært? - Ingen steder. Miljøtilknyttede infrastrukturer og barns hverdagsliv- en kunnskapsoversikt*. Rapport nr. 52. Trondheim: NOSEB.
- Wilhjelm, Hanne. 1999b. Oppvekst i by. En annengenerasjonstudie. Upublisert.
- Wulff, Helena. 1988. *Twenty Girls. Growing Up, Ethnicity and Excitement in a South London Microculture*. Stockholm: Stockholm Studies in Social Anthropology.